

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av universitetslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att universitetslagen ändras så att namnet på Helsingfors universitets bibliotek ändras till Nationalbiblioteket. De bestämmelser om nationalbibliotekets uppgifter som för närvarande ingår i universitetsförordningen föreslås bli överförda till lagen och samtidigt skall uppgifterna anges så att definitionerna motsvarar bibliotekets nuvarande uppgifter. I fråga om sammansättningen och utseendet av bibliotekets direktion föreslås en egen paragraf.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt.

MOTIVERING

1. Nuläge

Enligt 25 § i universitetslagen (645/1997) utgör Helsingfors universitets bibliotek Finlands nationalbibliotek. Enligt 25 § i universitetsförordningen (115/1998) har Helsingfors universitets bibliotek utöver vad som bestäms i lagen till uppgift att vara en riksomfattande service- och utvecklingsenhet för de vetenskapliga biblioteken och att främja det inhemska och internationella samarbetet på området. Nationalbiblioteket har för 2006 beviljats verksamhetsanslag på 15,7 miljoner euro, varav den riksomfattande och den via undervisningsministeriet i statsbudgeten anvisande finansieringen utgör 12,3 miljoner euro. Den ordinarie personalen uppgick i början av 2006 till sammanlagt 213 anställda.

Biblioteket svarar på sitt område för bevarandet av det nationella kulturarvet och nationella samlingar samt för informationsförmedling och informationstjänst i anslutning till dem. På

basis av lagen om friexemplar (420/1980) har biblioteket ålagts riksomfattande uppgifter som hänför sig till förvaltningen och bevarandet av det nationella kulturarvet. Särskilt den s.k. nationalsamlingen, som täcker den centrala delen av det finländska publikationsarvet, fyller denna uppgift. Biblioteket administrerar databasen Fennica, där man lagrar uppgifter om alla publikationer som erhållits på basis av lagen om friexemplar, dvs. alla tryckalster som getts ut i Finland, liksom även ljud- och bildupptagningar. Över de verk som erhållits med stöd av lagen om friexemplar redigeras en nationalbibliografi, ca 800 000 publikationsuppgifter och en nationaldiskografi med uppgifter om ca 700 000 fonogram. I samband med en revidering av lagen om friexemplar har man tänkt sig att biblioteket också skall få i uppgift att lagra elektroniska publikationer som finns i öppna datanät. Helsingfors universitets bibliotek skall övervaka iakttagandet av lagen om friexemplar.

Friexemplar överlämnas av ca 1 000 leverantörer och biblioteket tar varje år emot ca en miljon publikationer, varav en del överlämnas till andra friexemplarsbibliotek.

Helsingfors universitetsbiblioteks uppgifter som nationalbibliotek har i praktiken ökat sedan universitetslagen stiftades. Inte minst utvecklingen av informationssamhället har stärkt bibliotekets ställning som nationellt kompetenscentrum och producent av gemensam basservice för hela bibliotekssektorn (bl.a. bibliotekssystemet, det nationella elektroniska biblioteket, utvecklingen av standarder). Biblioteket förmedlar ca åtta miljoner poster ur sina databaser, där andra bibliotek kan hämta och kopiera uppgifter. Helsingfors universitetsbibliotek ansvarar bl.a. för standardtjänsterna, där den viktigaste är utdelningen av publikationstjänstens standardnummer ISBN, ISSN och ISMN till utgivarna. Varje år delas ca 700 nummer ut och biblioteket producerar nationell publikationsstatistik över dem för Finlands officiella statistik och för Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, Unesco.

De finländska bibliotekens starka samarbetsmodell är också internationellt sett betydande. Det för närvarande i universitetsförordningen definierade verksamhetsområdet för Helsingfors universitetsbibliotek att vara en riksomfattande service- och utvecklingscentral enbart för de vetenskapliga biblioteken har i praktiken visat sig vara för snävt.

2. De föreslagna ändringarna

Helsingfors universitets bibliotek har i praktiken konsoliderats som nationalbibliotek. Förslaget är att 25 § i universitetslagen ändras så att Helsingfors universitets bibliotek även till namnet ändras till Nationalbiblioteket. Ändringen stöder bibliotekets roll och ställning i det internationella bibliotekssamarbetet. En ändring av namnet till Nationalbiblioteket stärker bibliotekets betydelse som serviceorganisation för hela biblioteksnätet. Namnändringen klarlägger bibliotekets ställning i det internationella samarbetet och

klargör det finländska bibliotekssystemets struktur genom att lyfta fram ställningen som nationalbibliotek som främsta verksamhet i Helsingfors universitets bibliotek.

De uppgifter som bestäms i 25 § i universitetsförordningen har i praktiken visat sig alltför snävt avgränsade jämfört med bibliotekets faktiska uppgift som Finlands viktigaste bibliotek och som nationell kulturarvsförvaltare enligt lagen om friexemplar. Genom lagändringen tas bibliotekets faktiska verksamhetsbeskrivning och de i lagen om friexemplar bestämda uppgifterna in i universitetslagen, vilket främjar utvecklingen av bibliotekets verksamhetsbetingelser. Nationalbibliotekets ställning är betydelsefull i utvecklingen av hela det finländska informationssamhället. Ändringen innebär att även andra än universitetsbibliotek säkras tillgång till de basjänster som Nationalbiblioteket erbjuder.

Nationalbiblioteket kvarstår alltså vid Helsingfors universitet som en fristående institution enligt 14 § 3 mom. i universitetslagen. På det sättet garanteras Nationalbiblioteket en nödvändig växelverkan med vetenskapssamfundet och med ett brett forskarnät. Likaså säkras bevarandet av universitets och Nationalbibliotekets gemensamma historia, de värdefulla samlingarna och traditionerna. Att nationalbiblioteket finns i samband med ett universitet och samverkar med detta är allmänt på internationell nivå. I Norden tillämpas motsvarande system i Danmark och Island, där man i motsats till Finland först haft ett nationalbibliotek, till vilket senare anslutits ett fristående universitetsbibliotek. I Finland har ett universitetsbibliotek allt sedan Kejserliga Akademins tider också utgjort nationalbibliotek. Vid Helsingfors universitet finns i samverkan med universitetsbiblioteket också en bred helhet, som bildas av fakultetsbiblioteken, campusbiblioteken och Studentbiblioteket, och med tanke på universitetets ordinarie verksamhet har ändringen således ingen nämnvärd inverkan.

För att klarlägga och stärka nationalbibliotekets ställning föreslås i universitetslagen en ny 25 a § om Nationalbibliotekets direktionen. I grundlagens 123 § bestäms om universitetens

självstyrelse och med stöd av detta bestäms i 15 § i universitetslagen att förvaltningen av en fristående institution bestäms i en instruktion. Propositionen innebär att Nationalbiblioteket alltså finns i anslutning till Helsingfors universitet och därmed omfattas frågan om sammansättningen och utseendet av bibliotekets direktion av Helsingfors universitets självstyrelse, och bestämmelser om sammansättningen och utseendet måste utfärdas genom lag.

Den nya 25 a § i universitetslagen föreslås innehålla bestämmelser om sammansättningen och utseendet av Nationalbibliotekets direktion. Direktionen skall utnåmnas av Helsingfors universitets konsistorium, som bland de personer som föreslagits till direktionen också utnämner direktionens ordförande. Till direktionen föreslås högst 13 medlemmar. För att olika informationssamhällsaktörer skall knytas till utvecklingen av Nationalbiblioteket bör direktionen sammansättas så att följande instanser är representerade i direktionen: styrningen (undervisningsministeriet), biblioteksnätet (universitetsbiblioteken, yrkeshögskolebiblioteken, de allmänna biblioteken, specialbiblioteken), Helsingfors universitet och det övriga samhället (t.ex. kulturen, bildningen, forskningen eller näringslivet). Syftet med ändringen är att säkra representation av alla bibliotekssektorer i direktionen. Det övriga samhällets representation i direktionen garanterar en breddning av Nationalbibliotekets verksamhetsområde i praktiken och stöder även det ansvar för det nationella kulturarvet och den samverkan med samhället som avses i 4 § i universitetslagen. Direktionens uppgifter föreslås bli bestämda genom förordning.

Utnämningsframställningarna görs i samråd mellan undervisningsministeriet och Helsingfors universitet. Undervisningsministeriet gör efter att ha rådgjort med instanser som företräder biblioteken en framställning om medlemmar som representerar ministeriet och de övriga biblioteken. Helsingfors universitet utser genom ett förfarande enligt sina egna bestämmelser lika många medlemmar och ersättare till direktionen som undervisningsministeriet har föreslagit. De

medlemmar och ersättare i direktionen som representerar andra aktörer i samhället utgör vardera högst tre till antalet. De utnämns på basis av förhandlingar mellan undervisningsministeriet och Helsingfors universitet.

3. Propositionens konsekvenser

De föreslagna ändringarna innebär en konsolidering av det redan i praktiken utvidgade verksamhetsområdet och använda namnet.

Propositionen har inga betydande ekonomiska konsekvenser eller inverknings som hänför sig till personalen.

4. Beredningen av propositionen

Propositionen bygger på den omprövning av nationalbibliotekets uppgifter och verksamhetsområde som gjordes av Arbetsgruppen för ett nationalbibliotek 2002 (Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2003:1). I promemorian påtalas behovet av en författningsändring genom vilken Helsingfors universitets bibliotek ändras till Nationalbiblioteket.

Propositionen har beretts av Uppföljningsgruppen för arbetsgruppen för ett nationalbibliotek 2002, tillsatt av undervisningsministeriet den 16 september 2003. En rapport över gruppens arbete har publicerats i Promemoria av uppföljningsgruppen för arbetsgruppen för ett nationalbibliotek 2002 (Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2006:1). Följande instanser har avgett utlåtande om uppföljningsgruppens utkast till proposition: yrkeshögskolornas konsortium för bibliotekssamarbete AMKIT, Yrkeshögskolornas rektorsråd ARENE rf, Riksdagsbiblioteket, rådet för specialbibliotek, Geologiska forskningscentralen, Helsingfors universitet, Helsingfors universitets bibliotek, Kirjastoseurojen neuvottelukunta - Biblioteksföreningarnas samarbetsorgan, Rådet för Finlands universitetsbibliotek, Rådet för universitetens rektorer, Finsk förening för informationsspecialister rf,

Statistikcentralen, Institutet för arbetshygien, Statens tekniska forskningscentral och Rådet för de allmänna biblioteken.

Remissinstanserna ansåg överlag att uppföljningsgruppens förslag var motiverat; det sågs motsvara kraven på det finska biblioteksnätets nuvarande verksamhet och utvecklingsbehov. I nästan alla utlåtanden konstaterades att uppföljningsgruppens förslag till namnändring är välgrundat och klargör bibliotekets ställning och uppgifter som serviceorganisation för hela biblioteksnätet.

Uppföljningsgruppens förslag har i samråd med Helsingfors universitet och Helsingfors universitets bibliotek beretts vidare i undervisningsministeriet. Detta förslag sändes på remiss i januari 2006. Följande instanser yttrade sig om förslaget: Helsingfors universitet, Helsingfors universitets bibliotek, Rådet för de allmänna biblioteken, yrkeshögskolornas konsortium för bibliotekssamarbe AMKIT, rådet för specialbibliotek, Kirjastoseurojen neuvottelukunta - Biblioteksföreningarnas samarbetsorgan, Rådet för universitetens rektorer, Finlands biblioteksförening och Yrkeshögskolornas rektorsråd ARENE rf.

Remissinstanserna ställde sig positivt till författningsförslagen och motiven och ansåg dem gå i rätt riktning. Alla remissinstanser ansåg att ändringen till Nationalbibliotek

klargör bibliotekets ställning och stärker den finländska biblioteksvärlden.

5. Lagstiftningsordning

Bestämmelser om Nationalbibliotekets direktion tas in i en 25 a § i universitetslagen. I grundlagens 123 § bestäms om universitetens självstyrelse och med stöd av detta bestäms i 15 § i universitetslagen att förvaltningen av en fristående institution bestäms i en instruktion. Propositionen innebär att Nationalbiblioteket alltså finns i anslutning till Helsingfors universitet och därmed hör frågan om sammansättning och utseende av direktion till området för Helsingfors universitets självstyrelse, och bestämmelser om sammansättningen och utseendet av direktion måste utfärdas genom lag. Ändringen inskränker inte på Helsingfors universitets självstyrelse, utan preciserar proceduren vid utseende av direktion för Nationalbiblioteket.

6. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft så snart som möjligt.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

*Lagförslagen***Lag****om ändring av universitetslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i universitetslagen av den 27 juni 1997 (645/1997) 25 § samt
 fogas till lagen en ny 25 a § som följer:

25 §

Nationalbiblioteket

I samband med Helsingfors universitet finns Nationalbiblioteket. Nationalbiblioteket svarar på sitt område för bevarandet av det nationella kulturarvet och andra samlingar samt för informationsförmedling och informationstjänst i anslutning till dem.

Nationalbiblioteket har till uppgift att utveckla och erbjuda nationella tjänster för universitetsbiblioteken, de allmänna biblioteken, yrkeshögskolornas bibliotek och specialbiblioteken samt att främja det inhemska och internationella samarbetet på biblioteksområdet. I fråga om Nationalbibliotekets uppgifter gäller också lagen om friexemplar (420/1980).

Helsingfors universitet utnämner medlemmarna och ersättarna samt bland medlemmarna direktionens ordförande.

Undervisningsministeriet gör efter att ha hört biblioteken en framställning till konsistoriet om medlemmar och ersättare som företräder ministeriet och biblioteken. På förslag av Helsingfors universitet utnämner konsistoriet lika många medlemmar och ersättare till direktionen som undervisningsministeriets förslag omfattar. Till direktionen utnämns även högst tre medlemmar med ersättare på basis av ett gemensamt förslag från undervisningsministeriet och Helsingfors universitet.

Bestämmelser om direktionens uppgifter utfärdas genom förordning av statsrådet.

25 a §

Nationalbibliotekets direktion

Nationalbiblioteket har en direktion. Direktionen har högst 13 medlemmar med personliga ersättare. Konsistoriet vid

Denna lag träder i kraft den 2006.

Den direktion som utsetts före lagens ikraftträdande fortsätter sin verksamhet till utgången av mandatperioden.

Helsingfors den 21 april 2006

Republikens president

TARJA HALONEN

Undervisningsminister *Antti Kalliomäki*

Lag

om ändring av universitetslagen

I enlighet med riksdagens beslut:
ändras i universitetslagen av den 27 juni 1997 (645/1997) 25 § samt
fogas till lagen en ny 25 a § som följer:

Gällande lydelse

25 §

Nationalbibliotek

Helsingfors universitets bibliotek utgör
Finlands nationalbibliotek. Om dess
uppgifter gäller också lagen om friexemplar
(420/1980).

Föreslagen lydelse

25 §

Nationalbiblioteket

I samband med Helsingfors universitet
finns Nationalbiblioteket.
Nationalbiblioteket svarar på sitt område
för bevarandet av det nationella kulturarvet
och andra samlingar samt för
informationsförmedling och
informationstjänst i anslutning till dem.

Nationalbiblioteket har till uppgift att
utveckla och erbjuda nationella tjänster för
universitetsbiblioteken, de allmänna
biblioteken, yrkeshögskolornas bibliotek
och specialbiblioteken samt att främja det
inhemska och internationella samarbetet på
biblioteksområdet. I fråga om
Nationalbibliotekets uppgifter gäller också
lagen om friexemplar (420/1980).

25 a §

Nationalbibliotekets direktion

Nationalbiblioteket har en direktion.
Direktionen har högst 13 medlemmar med
personliga ersättare. Konsistoriet vid
Helsingfors universitet utnämner
medlemmarna och ersättarna samt bland
medlemmarna direktionens ordförande.

Undervisningsministeriet gör efter att ha
hört biblioteken en framställning till
konsistoriet om medlemmar och ersättare
som företräder ministeriet och biblioteken.
På förslag av Helsingfors universitet

utnämner konsistoriet lika många medlemmar och ersättare till direktionen som undervisningsministeriets förslag omfattar. Till direktionen utnämns även högst tre medlemmar med ersättare på basis av ett gemensamt förslag från undervisningsministeriet och Helsingfors universitet.

Bestämmelser om direktionens uppgifter utfärdas genomförordning av statsrådet.

Denna lag träder i kraft den 2006.

Den direktion som utsetts före lagens ikraftträdande fortsätter sin verksamhet till utgången av mandatperioden.
